

3. Ужыванне [н] замест [м]: *Серафим – Серафин*.
4. Адсутнасць пачатковых галосных: *Гапон ← Агапон ← Агафон, Зыдор ← Ізыдор ← Ісідор, Ладзімір ← Уладзімір, Ляксандр ← Аляксандр, Ляксеі ← Аляксеі, Панас ← Апанас*.

5. Спрашчэнне груп зычных у сярэдзіне слова: *Авакум – Авакум, Авксентій – Аксентій, Лонгін – Логін, Евфимій – Ефимій*.

6. Адпазненне канцавога [-нй], [-ей], [-й]: *Анатолі → Анатолій, Антоній → Антон, Васілі → Васілій, Вікенці → Вікенцій, Віталі, Вітолі → Віталій, Лаврентій → Лаврен, Міфадзі → Мяфодзій, Еўгені → Еўгеній, Тимохвей → Тимох*.

7. Дабаўленне канцавога [о], [а]: *Аляксандра, Михайло*.

8. Замена [у] на [н]: *Кірыл ← Курыл*. З’яўленне гука [у] замест [і] магчыма звязана з гісторыяй развіцця славянскіх моў. У старажытнасці літара [іжыца], праз якую пісалася імя Кірыл, чыталася дваіка: як [і] і як [у]. Такім чынам дадзеная намінацыя атрымала два варыянты напісання: Курыл і Кірыл.

Асаблівасцю мужчынскага антрапанімікону Бешанковіччыны 1920-х гг. з’яўляецца суіснаванне дзвюх іменаслоўных сістэм: праваслаўнай і каталіцкай: *Базыль* – каталіцкая форма імені Васіль, *Вацлаў, Юзек* – польская форма імя Іосіф, *Якуб* – каталіцкая форма праваслаўнага імені Іаков, *Ян* – польская форма праваслаўнага імені Іоанн.

Заклучэнне. Паслякастрычніцкі перыяд характарызуецца з’яўленнем новых імён і высокім каэфіцыентам аднайменнасці. Словаўтваральны аналіз паказаў, што найбольш пашыранай формай ўжывання імён была традыцыйна-царкоўная. Інвентар мужчынскіх найменняў Бешанковіччыны больш адаптаваўся фанетыча, чым марфалагічна. Варыянтнасць форм мужчынскіх намінацый гаворыць аб тым, што і ў пачатку ХХ стагоддзя да канца не сфарміраваліся арфаграфічныя нормы фіксацыі імён. Дынаміка іменніка наўпрост залежыць ад экстралінгвістычных фактараў – гістарычных, сацыяльных і культурных змен.

Спіс літаратуры

1. Беларуская антрапанімія: вучэбны дапаможнік / Г.М. Мезенка (наук. рэд.) [і інш.] – Віцебск: УА “ВДУ імя П.М. Машэрава”, 2009. – 254 с.
2. Российская еврейская энциклопедия // [эл. рэсурс]. – 2014 – Режим доступа: <http://rujeu.ru/index.php> – Дата доступа 10.01.14. 16.50.
3. Бірыла М.В. Беларуская антрапанімія 1: Уласныя імёны, імёны-мянушкі, імёны па бацьку, прозвішчы. – Мінск: Навука і тэхніка, 1966. – 328 с.
4. Тупиков, Н.М. Словарь древнерусских личных собственных имен / Н.М. Тупиков. – Москва, 2005. – 1032 с.

ДАКЛАДНАСЦЬ ЯК АДНА З АДМЕТНЫХ КАМУНІКАТЫЎНЫХ ЯКАСЦЯЎ ТЭКСТАЎ РОЗНЫХ СТЫЛЯЎ

Г.К. Семянькова
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава

Да камунікатыўных якасцяў маўлення адносяцца яго правільнасць, дакладнасць, лагічнасць, чысціня, дарэчнасць, багацце, сцісласць, выразнасць і вобразнасць. Дакладнасць уяўляе сабой уменне правільна адлюстроўваць рэчаіснасць, правільна выказваць думкі і афармляць іх пры дапамозе слоў [1, с. 134].

Мэта артыкула – выяўленне прычын недакладнасці ў тэкстах розных стыляў.

Матэрыял і метады. Матэрыялам паслужылі прыклады (агульная колькасць – 30 адзінак), выбраныя аўтарам з тэкстаў афіцыйна-справавога, навуковага, мастацкага, публіцыстычнага, размоўнага стыляў. Для ілюстрацыі парушэнняў дакладнасці маўлення выкарыстаны апісальны метады даследавання.

Вынікі і абмеркаванне. Дакладнасць залежыць ад правільнасці словаўжывання, ад выбару слова, якое найбольш адпавядае названаму ім прадмету ці з’яве, зместу выказвання, яго мэце. Пры выбары слова неабходна ўлічваць яго семантыку, стылістычную пры-

належнасць, сферу ўжывання. Напрыклад, назоўнік *рэзюмэ* ў літаратурнай мове мае значэнне ‘кароткі вывад са сказанага, напісанага’ [2, с. 574], таму яго ўжыванне будзе дарэчным у кантэксце *рэзюмэ аўтарэферата, даклада, артыкула, выступлення*. Памылковым з’яўляецца выкарыстанне назоўніка *рэзюмэ* пры абазначэнні вынікаў дзеянняў, мерапрыемстваў, падзей тыпу *рэзюмэ чэмпіяната, турніра, спаборніцтваў* (правільна *вынікі чэмпіяната, турніра, спаборніцтваў*). Рускаму дзеяслову *открыть* у беларускай мове адпавядаюць розныя лексемы: *разгарнуць* (кнігу, часопіс, сшытак), *расплюшчыць* (вочы), *адчыніць* (вароты, дзверы), *адкаркаваць* (бутэльку, бочку), *расканвертаваць* (пісьмо). Адценні значэнняў кожнага са слоў уплываюць на спалучальнасць лексем, таму веданне гэтых асаблівасцяў дазваляе зрабіць маўленне дакладным.

Цяжкасці ўзнікаюць пры выбары слова з групы сінанімічных або паранімічных адзінак: *Лекцыю прачытае старэйшы выкладчык кафедры* (пры называнні пасады правільна *старшы выкладчык, старшы лейтэнант*); *Я ўчора страціла ключ ад кватэры* (правільна *згубіла ключ*).

Аднак у мастацкіх і публіцыстычных тэкстах сугучнасць паранімаў выкарыстоўваецца як стылістычны сродак. Паранімія пакладзена ў аснову паранамазіі – стылістычнага прыёму, пры якім наўмысна збліжаюцца сугучныя словы ў паэтычных творах: *Стары пятагон, веснаходам асмужаны, / Вяжаш плыты гнуткай віцінай Віцьбы, / Апошнюю дзеліш з сябрамі асьмушку – / Дымкам самакрутак да Рыгі віцца* (Р. Барадулін), скораяворках: *Каму маку, куму – макаку, кату – каву, валу – кавалак, кошцы – шматок; Лянок не любіць лянок, лянок не любіць лянок*, загаловах публіцыстычных твораў: “*Фермы і фірмы*”, “*Ён быў паэт апальны ці апалены?..*”, “*У гармоніі з гармонікам*”.

Дакладнасць маўлення прадугледжвае пэўныя патрабаванні да спецыяльнай лексікі: тэрміны павінны быць адназначнымі ў межах адной тэрмінасістэмы, сціслымі, нейтральнымі ў эмацыйна-экспрэсіўным плане, мець дакладны змест. Замена тэрміна адпаведнай абрэвіятурай не павінна выклікаць цяжкасцяў пры ўспрыманні і расшыфроўцы яе, і тым больш – непатрэбных асацыяцый. Разгледзім вытрымку з аб’явы, змешчанай на дзвярах паліклінікі (значыць, тэкст разлічаны на масавага чытача): «*19 июня 2008 года с 10.00 до 17.00 Всеобластная акция: “НОРМАЛЬНОЕ АД – ЗДОРОВЬЕ НАЦИИ”*». *Если хотите измерить свое АД, приходите по адресу...*». Шчыра кажучы, аднаго прачытання аб’явы было недастаткова, каб зразумець, што размова ідзе пра артэрыяльны ціск, а не пра пекла. Прычына неразумення – запіс тэрміна абрэвіятурай, а назвы акцыі – вялікімі літарамі. Вузкаспецыяльныя тэрміны, ужытыя па-за сферай, для якой яны характэрны, абавязкова патрабуюць тлумачэння: калі тэрміны не зразумелыя адрасату, яны не выконваюць інфарматыўную функцыю і перашкаджаюць ўспрыняццю і разуменню тэксту, а значыць, пазбаўляюць тэкст даступнасці.

Асаблівай увагі патрабуюць інтэрферэмы – словы, якія ў розных мовах часткова ці поўнасцю супадаюць па гучанні, але адрозніваюцца па значэнні. Памылкі назіраем у наступных сказах з перыядычнага друку: *Гэтыя некалькі часоў [трэба гадзін] на дарозе сталі самымі страшнымі ў яго жыцці; Заробленыя ў дзень рэспубліканскага суботніка сродкі ... пералічваюцца ... на благія [трэба добрыя, карысныя, патрэбныя] справы*.

Дакладнасць маўлення патрабуе не толькі ведання значэння слоў, але і ўмення ўлічваць іх спалучальнасць. Несвабодная спалучальнасць абмяжоўвае кантэкст слова, патрабуе побач з ім толькі асобных слоў: дзеяслоў *адкаркаваць* кіруе выключна словамі *бутэлька, бочка*; дзеяслоў *расплюшчыць* – назоўнікам *вочы* і г.д. Адною з распаўсюджаных памылак з’яўляецца парушэнне нормаў лексічнай спалучальнасці, што вядзе да недакладнасці маўлення: *паменшыць узровень* (трэба *знізіць узровень*), *заняць першыя месцы* (трэба *заваяваць першыя месцы* ці *заняць першае месца*). Частка такіх памылак дапускаецца ў выніку кантамінацыі – змешвання двух блізкіх па семантыцы словазлучэнняў.

Стылістычная спалучальнасць звязана са стылістычнай афарбоўкай моўных сродкаў: стылістычна афарбаваныя адзінкі свабодна спалучаюцца са словамі з такой жа афарбоўкай, стылістычна нейтральныя словы свабодна спалучаюцца толькі з нейтральнымі.

У розных стылях патрабаванні да ступені праяўлення дакладнасці неаднолькавыя. Найменшая дакладнасць уласціва размоўнаму стылю, асноўнай формай рэалізацыі якога

з'яўляецца вусная мова. Умовы вусных зносін (найперш непадрыхтаванасць, экспромтнасць) прыводзяць да таго, што ў гэтым стылі недакладнасці дапускаюцца часта. Аднак непасрэдны характар зносін дазваляе іх выправіць (суразмоўца задае ўдакладняльнае пытанне ці сам аўтар заўважае дапушчаны недахоп і выпраўляецца). Узаемаразуменню дапамагаюць таксама жэсты, міміка, рухі.

Пісьмовае ж маўленне пазбаўлена такіх магчымасцей, таму яно павінна быць разумелым і дакладным. Вось чаму да тэкстаў кніжных стыляў, якія рэалізуюцца пераважна ў пісьмовай форме, прад'яўляюцца больш жорсткія патрабаванні адносна дакладнасці. У афіцыйна-справавым стылі недапушчальныя двухсэнсоўнасць, суб'ектыўзм і іншыя праявы недакладнасці, бо яны звязаны з парушэннем функцыі рэгулявання прававых зносін. У навуковым стылі асаблівыя патрабаванні прад'яўляюцца да дакладнасці паняццяў, тэрмінаў, фармулёвак, апісання эксперыментаў і іх вынікаў. Захаванне гэтых умоў і забяспечвае выніковасць навуковых зносін. У публіцыстычным і мастацкім стылях дакладнасць уяўляе даволі складаную з'яву, звязаную з неабходнасцю не толькі правільна выказаць думку, але і ўздзейнічаць на пачуцці адрасата. Дакладнасць тут вызначаецца найперш адпаведнасцю слова вобразнаму зместу. Таму нярэдка назіраецца пашырэнне межаў лексічнай спалучальнасці: *Туды, у казку на Раство, дзе снегу шэпт і елак хараство, дзе парасон нябёсаў дакрануўся да зямлі – і зоры пакаціліся на свеце* (А. Багамолава). Дакладнасць мастацкага стылю ствараецца рэалізацыяй у слове задумы аўтара, а таксама адпаведнасцю слова не толькі прадмету ці з'яве, што апісваюцца, але і ідэйна-эстэтычнай ацэнцы прадмета.

Заклучэнне. Сказанае вышэй дазваляе вылучыць наступныя прычыны недакладнасці, двухсэнсоўнасці, незразумеласці выказвання: 1) ужыванне слоў у неўласцівым для літаратурнай мовы значэнні; 2) няўмелае выкарыстанне сінонімаў, паронімаў, тэрмінаў, мнагазначных слоў, амонімаў; 3) міжмоўная лексіка-семантычная інтэрферэнцыя ва ўмовах білінгвізму; 4) парушэнне нормаў лексічнай, граматычнай і стылістычнай спалучальнасці слоў; 5) слоўная збыткоўнасць; 6) слоўная недастатковасць. Хуткае і дакладнае ўспрыманне маўлення абцяжарваецца таксама наступнымі недахопамі ў яго структуры: 1) нанізванне склонаў; 2) парушэнне парадку слоў у сказе: *Патрабуецца на пастаянную работу супрацоўнік для аддзела, які мае вышэйшую адукацыю*; 3) вялікая колькасць пабочных і аднародных членаў сказа, адасобленых канструкцый, даданых частак, што робіць сказ надзвычай цяжкім для ўспрыняцця.

Спіс літаратуры

1. Плещенко, Т.П. Стилистика и культура речи: учеб. пособие / Т.П. Плещенко, Н.В. Федотова, Р.Г. Четет; под ред. П.П. Шубы. – Мн.: ТетраСистемс, 2001. – 544 с.
2. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы / Пад рэд. М.Р. Судніка, М.Н. Крыўко. – Мн.: БелЭн, 1996. – 784 с.

ОСМЫСЛЕНИЕ ПРОШЛОГО В ДРАМАТУРГИИ ГАРОЛЬДА ПИНТЕРА

О.Ф. Сенькова
Полоцк, ПГУ

Творчество английского драматурга Гарольда Пинтера представляет собой весьма широкую палитру смыслов и являет разновекторную тематику: от бытовых пьес до откровенных обличительных памфлетов с политическим подтекстом. При анализе творческого наследия Нобелевского лауреата в литературоведческой традиции большое внимание уделяется анализу бытовой составляющей пьес, их абсурдному звучанию и «угрожающему» подтексту.

Так, быт начинает довлеть над персонажами пьес, которые пытаются вырваться из созданных фетишей и шаблонов поведения. Яркой иллюстрацией такой «ловушки», в которую попали герои, является первая пьеса Пинтера «Комната» («*The Room*»). Персонажи пьесы Роз и Берт озабочены сохранением бытового комфорта, усыпляющего бдитель-